

SA's Leading Past Year

Exam Paper Portal

S T U D Y

You have Downloaded, yet Another Great Resource to assist you with your Studies 😊

Thank You for Supporting SA Exam Papers

Your Leading Past Year Exam Paper Resource Portal

Visit us @ www.saexampapers.co.za

**SA EXAM
PAPERS**

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS/ NATIONAL SENIOR CERTIFICATE EXAMINATIONS

SESOTHO PUO YA TLATSETSO YA PELE (FAL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

2019

TATAISO YA HO TSHWAYA

MATSHWAO: 80

Tataiso ena ya ho tshwaya e na le maqephe a 8.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO

Ditaelo tsa ho tshwaya tekokutlwisiso

- Diphoso tsa mopeleto le puo di se ke tsa fuwa kotlo ntle le haeba diphoso tse jwalo di fetola moelelo/kutlwisiso hobane ho tsepamisitswe maikutlo kutlwisisong ya tema (Le ha ho le jwalo diphoso di nne di bontshwe).
- Ha moithuti a sebedisitse mantswa ao e seng a Sesotho, mantswa ao a se ke a natswa ha a ntse a bolokile moelelo, mme mohlahlobuwa a se ke a fuwa kotlo.
- Dipotsong **tse bulehileng**, ho se ke ha abuwa matshwao sebakeng sa E/TJHE kapa KE A DUMELA/HA KE DUMELE. Ho tla nne ho be jwalo le ho NNETE/MAFOSI kapa ho NTLHA/MOHOPOLO. Tsepamiso ya maikutlo e lokela ho ba ho lebaka le tshehetsang karabo.
- Karabong e hloakang lentswe le le leng, mme mohlahlobuwa a nehelane ka polelo, tshwaya karabo e nepahetse ha feela lentswe le nepahetseng le sehelletswa mola/ntshofaditswe.
- Moo ho hlokehang dintlha/dikarabo tse pedi kapa ho feta, mme mohlahlobuwa a araba ka letooto, tshwaya feela tse pedi/tse tharo tse qalang.
- Puo e sebediswang dibakeng tse fapaneng e amohelwe.
- Potsong eo ho yona moithuti a kgethang karabo ho tseo a di fuweng (multiple-choice), ho amohelwe tlhaku e nyalanang le karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 1

- 1.1 Motsaneng oo, ho ne ho dula batho ba kojwana di mahetleng. ✓ (1)
- 1.2 ipabola ✓ (1)
- 1.3 Leha dintho tseo di ile tsa nyopisa morero wa hae, di boetse tsa mo tsosa molota hobane ka mora tlhoko eo, o ile a etsa qeto ya ho ntlafatsa le ho ntshetsa pele dithuto tsa hae. ✓ (1)
- 1.4
- Kgau ya ho ba seapadi se hlwahlwa Afrika. ✓
  - Kgau ya ho ba seapadi se hlwahlwa Yuropa. ✓
  - Kgau ya ho ba seapadi se hlwahlwa Lefatshe ka bophara. (Tse pedi feela.) (2)
- 1.5
- Ke ho hloka thuto. ✓
  - Ke ho hloka tsebo ya tsamaiso ho tsa dipolotiki. ✓
  - E ne e se e le moahi ya naha ya Fora. (Tse pedi feela.) (2)
- 1.6 Congress for Democratic Change. ✓ (1)
- 1.7 Di ka ba fa morolo wa ho fetola maphelo a bona ba sa sitiswe ke maemo a bona a bophelo haholoholo bofutsana/bofumanehi. ✓✓ (Ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti). (2)

- 1.8 Nnete, hobane temeng ho hlalositse/boletswe hore e ne e le tauhadi. Tauhadi ke lentswe le supang botshehadi. ✓✓ (2)
- 1.9
- Ho re tsebisa hore ke motho ya nang le mamello ✓ hobane ha a ka a be a se a tlohella/nyahama ka mora ho hloleha kgetlo la pele boiketong ba hae. ✓
  - Ho re tsebisa hore ke motho ya nang le maikemisetso hobane ha a ka a be a se a tlohella/nyahama ka mora ho hloleha kgetlo la pele boiketong ba hae.
  - Ho re tsebisa hore ke motho ya nang le tjhebelopele hobane ha a ka a be a se a tlohella/nyahama ka mora ho hloleha kgetlo la pele boiketong ba hae.
  - Ho re tsebisa hore ke motho ya nang le boikemelo hobane ha a ka a be a se a tlohella/nyahama ka mora ho hloleha kgetlo la pele boiketong ba hae.
- (E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.) (2)
- 1.10 B/✓ o ile wa emiswa hobane o ile a hloleha ho hapa setulo sa boporesidente. ✓ (2)
- 1.11 E fapana le tsela eo ka hore batjha ba bangata ba kajeno ha ba qala ba hloleha/hlolwa ke se itseng lekgetlo la pele feela, ba wa moya, ha ba tsitlallele ho sebetsa ka thata jwalo ka George Weah hore ba qetelle ba atlehile. (2)
- 1.12 Ke ho kgothatsa/eletsa batho hore ba sebetse ka thata ka mora ho hloleha bophelong e le hore ba fihlelle katleho qetellong. ✓✓ (2)
- 1.13 Ditaba tsa tema ena di nyallana le sehlooho hobane di thehilwe hodima katleho e ileng ya fihlellwa ke George leha a ne a sa tswallwa lelapeng la borui. ✓✓ (2)
- 1.14 E ke nnete, hobane babusi bao ba ne ba nka puso ka ntwatshollo ya madi. ✓✓ (2)
- 1.15
- Ke boteng ba tafole le ditulo. ✓
  - Ke boteng ba watjhe leboteng. ✓
  - Ke boteng ba dinepe leboteng.
  - Ke boteng ba thelevishene.
  - Ke boteng ba menyako e ntseng e na le mamati.
- (Tse pedi feela.) (2)
- 1.16
- Ke batho ba maemo a mahareng bophelong, ✓ hobane ntlo ena e kgolo, mme e na le fenetjhara ya maemo a hodimo. ✓
  - Ke batho ba maemo a hodimo ✓ hobane ntlo ena e kgolo, mme e na le fenetjhara ya maemo a hodimo. ✓
- E le nngwe feela.** (2)
- 1.17 Maikutlo a qenehelo/kutlwelobohloko hobane beng ba ntlo eo ba senyehetswe ka lebaka la mollo. ✓✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

	Qotso		Dintlha tse lebelletsweng
1.	'Ho tseba le ho utlwisisa maemo ao a tjamelaneng le ona.'	1.	Motho o lokela ho ela hloko maemo a ditaba a mo potapotileng.
2.	A se thole empa a bue le ba bang ka ona.	2.	Arolelana mathata a hao le ba bang.
3.	'A nke kgato, a eme ka maoto ho fumanela mathata a hae tharollo.'	3.	A se ke a alama mathata hodimo, empa a fumane tsela ya ho a hlola.
4.	'Leboha ka dintho tse ntle tseo o nang le tsona bophelong.'	4.	Ananela tse ntle tseo o nang le tsona, mme o di kgotsofalle.
5.	'Re lokela ho amohela maemo a boima maphelong a rona.'	5.	Nakong ya maima amohela.
6.	'Amohela seo o se nang matla a ho se fetola.'	6.	Amohela maemo ao o ke keng wa a fetola.
7.	'Motho a ke a itjhebe, a ipatlisisse.'	7.	Motho a itekole, a shebisisse bophelo ba hae.

(Palo ya mantswe = (69))

Kgutsufatso e lokela ho tshwauwa ka tsela e latelang:

Mohlalobuwa o lokela ho ngola kgutsufatso ya hae ka sebopelo seo a laetsweng ho e ngola ka sona. Kgutsufatso e hlalositseweng ka sebopelo se seng e tshwauwe.

Bahlalobuwa ba **tlameha** ho bontsha palo ya mantswe **ka nepo**.

Kabo ya matshwao:

Matshwao a 7 dintlheng tse supileng. (letshwao bakeng sa ntlha)

Matshwao a 3 tshebedisong ya puo.

Matshwao ohle: 10

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a sebedisitse mantswe a hae:

Dintlha tse 1–3 tse nepahetseng: kabo e be letshwao le le leng.

Dintlha tse 4–5 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mabedi.

Dintlha tse 6–7 tse nepahetseng: kabo e be matshwao a mararo.

Kabo ya matshwao a tshebediso ya puo ha mohlalobuwa a qotsitse dintlha di le jwalo temeng:

Ha a qotsitse ntlha e le (1–5) a se abelwe letshwao la puo.

Ha a qotsitse ntlha tse (6–7) a abelwe letshwao le le leng la puo.

Palo ya mantswe:

Batshwayi ba nnetefatse palo ya mantswe a sebedisitsweng ke bahlahlobuwa. Mohlahlobuwa a se hulelwe matshwao ha a sa bontsha palo ya mantswe kapa ha palo ya mantswe e sa nepahala.

Ha mohlahlobuwa a fetile/tlotse palo e lebelletsweng ya mantswe, motshwayi a bale ho fihlella qetellong ya polelo e le nngwe ka mora palo ya mantswe a lebelletsweng, mme a se tshwaye kgutsufatso kaofela.

ELA HLOKO:

Mohlala wa palo ya mantswe:

	Polelo			Palo ya matswe
SESOTHO	Ke	a	tsamaya	3

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: TSHEBEDISO YA PUO**Ditaelo tsa ho tshwaya KAROLO YA C**

- Mopeleto:
  - Dikarabo tse hloakang lentswe le le leng di tshwauwe di nepahetse leha mopeleto o fosahetse, ntle le haeba mopeleto o fosahetseng o lahlehisa moelelo wa lentswe.
  - Dikarabong tse hloakang dipolelo tse felletseng, mopeleto o fosahetseng o fuwe kotlo haeba phoso e le sebopelong sa puo e hlahlojwang.
  - Moo ho hlahlojwang mantswe a kgutsufaditsweng, matshwao a puo a sebediswe ka nepo.
- Dibopeho tsa dipolelo e be tse nepahetseng.
- Potsong eo ho yona moithuti a kgethang karabo ho tseo a di fuweng (multiple-choice), ho amohelwe tlhaku e nyalanang le karabo e nepahetseng kapa karabo e ngotsweng ka botlalo.

POTSO YA 3

- 3.1   • Konofolo. ✓
           • Zinki.
           • Maxi C.
           (E le nngwe feela.) (1)
- 3.2   • Ba nehelane ka dinomoro tsa mohala. ✓
           • Ba nehelane ka webosaete.
           (E le nngwe feela.) (1)
- 3.3   • Mongolo o moholo o sebedisitsweng ho qatsohisa 'brand'. ✓
           • Tshebediso ya ditshwantsho. ✓
           • Tshebediso ya puo e susumetsang. Mohlala: Tlola pele sefuba se o tsometsa/potlaka mariha a so ikakgele ka setotswana.
           • Tshebediso ya ditshelo.
           (A mabedi feela.) (2)
- 3.4   O dumellana le papatso hobane papatsong ho bapatswa sehlahiswa se sebediswang mariha, mme le moaparo wa batho ba papatsong ke wa mariha. Re bona mme/ba a apere diaparo tsa mariha tse kang: katiba ya ulu e boya, sekhafo le jeresi. ✓✓ (2)
- 3.5   C/susumetsa ✓ hobane e etsa hore mmadi a batle ho iphumanela sehlahiswa seo nakong eo a utlwang ho buuwa ka sona. ✓ (2)
- 3.6   E, e ka ba susumetsa hobane pososelo eo e ka ba tiisetso/kgodiso ho bareki hore sehlahiswa seo se fela se sebetsa. ✓✓

KAPA

Tjhe, hobane bareki ha ba sa rate dihlahiswa tseo tsa Vital, lebososelo leo e ke ke ya e ba tiisetso, mme ba tla ikela dihlahisweng tse ding.

(2)
[10]

POTSO YA 4

- 4.1 Ka tlong/kamoreng ya ho hlapela/batekamore✓ hobane ho na le bate ya ho hlapela/dithaole/ maborashe a meno. ✓ (2)
- 4.2
- Ngwanana eo o kwatile/swentse ebile o topotse. Seo ke sesupo sa hore mantswe a monahanong wa hae a bolela hore o fela a se na kgahleho tabeng ya ho hlapa mmoho le lelapa, le hore ba boele ba sebedise metsi ao ho tla beng ho hlapuwe ka ona bakeng sa ho pheha. ✓✓
  - Ngwanana eo o phuthile diatla. Seo ke sesupo sa hore mantswe a monahanong wa hae a bolela hore o fela a se na kgahleho tabeng ya ho hlapa mmoho le lelapa, le hore ba boele ba sebedise metsi ao ho tla beng ho hlapuwe ka ona bakeng sa ho pheha. (2)
- (E le nngwe feela)
- 4.3
- Ke lebaka la hore o batla ho bolokwe metsi. ✓✓
  - Ke lebaka la hore o batla ho bolokwe motlakase.
  - Ke lebaka la hore o batla ho bolokwe nako, jwalo ka ha a ba bontsha molekane wa hae watjhe/nako.
  - Ke lebaka la hore o batla ho bolokwe tjelete. (2)
- (E le nngwe feela, mme ho elwe hloko dikarabo tsa baithuti.)
- 4.4 A/hatella ✓hobane mongodi a tiisa/hatella taba ya hore ho tla sebediswa ona metsi ao ho hlapuweng ka ona e seng a mang. ✓ (2)
- 4.5 Tomatso e hlahiswa ke taba ya hore kamore ya ho hlapa e makgethe e leng ho bontshang bophelo bo botle ba lelapa lena empa ntate yena o re ho phehwe ka metsi ao ba hlapileng ka ona. ✓✓ (2)
- [10]

POTSO YA 5

- 5.1
- 5.1.1 bo✓ (1)
- 5.1.2 fetileng✓ (1)
- 5.1.3 e motsho✓ (1)
- 5.1.4 kapele✓ (1)
- 5.1.5 tse tshwana✓ (1)
- 5.1.6 ohle✓ (1)
- 5.1.7 Tonakgolo e bitsitse kopano ya dihlooho tsa mafapha a fapaneng.✓✓ (2)
- 5.1.8 Ke moelelo wa hore bolebadi ha bo kgethe bo fihlela bohle, morui le mofutsana ka ho tshwana.✓✓ (2)
- 5.1.9 Ke ntlha hobane ke nnete e totobetseng, e tsejwang hohle. ✓✓ (2)
- 5.1.10 Ke sepheo sa ho bontsha kamoo bolebadi bo fihlellang motho a sa lebella, bo bile bo sa mo rerisa kateng.✓✓ (2)

- 5.2 5.2.1 Efeela.✓ (1)
- 5.2.2 Kajeno.✓ (1)
- 5.2.3 • Ke ho bontsha hore motho ya setshwantshong eo ka mohlomong pele a neng a ipona bohlae, jwale o mathateng se kgitlile lejwe. ✓✓ (2)
- Ke ho bontsha kगतello ya hore motho ya setshwantshong o tsielehile/kgathatsehile/tlalletswe ke noka.
E le nngwe feela.
- 5.2.4 Ke ho bontsha hore motho ya setshwantshong o a ikwahlaha/innyatsa ka seo e leng kgale a se kgalemellwa/a se entseng bophelong ba hae. ✓✓ (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 40
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80